

MIKKEN

op het

MIDDEN

De JOVD zegt ja tegen het (politieke) midden, nee tegen het (maatschappelijk) middenveld

INLEIDING

"Het CDA - het is een vormloze bundeling van op christelijke leest geschoeide lobbycircuits onder leiding van technisch vaardige bestuurders", aldus Tom-Jan Meeus in een recent Tijd-artikel onder de onheilspellende titel "Nederland CDA-land. De partij die overal zit".

Voor liberalen en sociaal-democraten schilderen Meeus en anderen een weinig opwekkend vergezicht. De conservatieven zijn aan zet. Nederland wordt een CDA-natie.

De Tweede Kamerverkiezingen van 6 september 1989 en de gang van zaken in de kabinetsformatie ondersteunen dat beeld van de christen-democratische stroming in de Nederlandse politiek. Een culturele knik in de jaren zestig en zeventig daargelaten - in feite beheersen de christen-democraten de parlementaire kabinetten en maatschappelijke posities sinds het democratische jaar nul.

Dat is vreemd. Het CDA vertegenwoordigt niet minder- maar zeker ook niet meer- dan eenderde van het electoraat. Een meerderheid van de kiezers steunt structureel niet- confessionele partijen. Een paradoxale cultureel-politieke ontwikkeling tekent zich af. Individualisering en emancipatie zijn bij uitstek liberale waarden die vaste voet tot in de "hoeksteen van de samenleving" heben gekregen. Het CDA voert een politieke vendetta tegen onomkeerbare verworvenheden en vrijheden van de moderne samenleving. Het leefgedrag van de Nederlander verraadt weinig sympathie voor de patriarchale houding van het CDA. Onconventionele samelevingsvormen zijn geaccepteerd, men leeft liberaal. En de invloed van het CDA groeit. En groeit. En groeit - tegen de klippen op. Vreemd.

Als oprichter en organisator van het Des Indes-beraad bevordert de JOVD sinds jaar en dag betere verhoudingen tussen sociaal-democraten, vrijzinnigen en liberalen.

Stabiele rood-blaauwe samenwerking- een PvdA-D66-VVD-kabinet- en opheffing van de liberale diaspora (casu quo samenvoeging van D66 en VVD) is een ideologisch en beleidsmatig alternatief voor de CDA-staat.

Uit de behoefte aan een eigen identiteit voor de samengevoegde confessionele partijen, ontstond de christen-democratisch blauwdruk van de "verantwoordelijke samenleving"

Het no-nonsense denken van dit decennium bracht realisme ten aanzien van de rol van de overheid, twijfel over de maakbaarheid van de samenleving en zekerheid over de smalle marges van de macht. Het CDA lanceerde als antwoord op die uitdagingen haar verantwoordelijke samenleving, of beter: "een zorgzame samenleving". Velerlei organisaties en instellingen die zich bezig houden met uitvoering van publieke taken en advisering aan de overheid, vormen tezamen "het maatschappelijk middenveld". Het CDA kent dat maatschappelijk middenveld een centrale rol in het publieke domein toe. Officieel om bestuur en burger dichter bij elkaar te brengen. Maar de wetenschap dat het middenveld hoofdzakelijk bestaat uit door coöptatie samengestelde, en dus effectief ontoegankelijk gemaakte, stichtingsbesturen geeft het CDA-concept een aanmerkelijk minder altruïstisch karakter. Het CDA pleegt een coüp naar de macht, tot heil en zegen van gans de christen-democratie. Bondig formuleerde D66 voorman Van Mierlo de feitelijke bedoelingen van het CDA in Vrij Nederland: "Kijk, bij het CDA gaat het allereerst om de macht. En vervolgens om de macht. En daarna om de macht."

Dit antwoord uit de jaren vijftig voor een vraagstuk van de jaren negentig moet democraten zorgen baren. Het is dan ook beangstigend dat liberalen in de PvdA en de VVD (en in mindere mate D66) de CDA-ideologie (die vaak al realiteit is) negeren of bagatelliseren. Of erger nog: omarmen.

VVD-fractievoorzitter Voorhoeve verwoordde het onlangs in Elsevier (10-6-1989) als volgt:

"Kijk, een normaal mens kan er nauwelijks tegen zijn, tegen concepten als de "verantwoordelijke samenleving". Die brochure over de verantwoordelijke samenleving heeft toch weinig karakteristieks? Ik word er echt niet opgewonden van als ik het lees."

Voorhoeve niet, wij wel. Want de inrichting van onze samenleving wordt overgelaten aan een centrum-rechtse partij die het beste met zichzelf, de tientallen christelijk belangengroeperingen en haar duizenden CDA-bestuurders en ambtenaren voor heeft.

PvdA, D66 en VVD zijn schuldig aan de feitelijke machtspositie van het CDA. Schuld telt niet in de politiek. Stemmen wel.

De 4.830.178 kiesgerechtigden die op 6 september Kok, Van Mierlo of Voorhoeve steunden, kleuren ongevraagd Lubbers' vakje rood. Dat kan de bedoeling niet zijn geweest.

De JOVD wil met "Mikken op het Midden" niet alleen de aanval op het christelijk reveal en de oorlog tegen ongecontroleerde machtsuitoefening afkondigen. Bovenal gaat het ons jonge liberalen om de verdediging van de liberale en democratische waarden.

Een regerings-coalitie die het zonder Gods zegen - een joint-venture van rood en blauw- kan stellen is daartoe doel en middel. Leuk voor het liberalisme, beter voor het bestuur en onontbeerlijk voor de democratie.

Amsterdam, november 1989

De commissie "Mikken op het Midden" bestond uit de (oud-) bestuursleden Bas Bakker, Ron Batten, Constatijn Dolmans, Jort Kelder, Annette Nijs en Mark Rutte.

DE VERZORGINGSSTAAT -wat vooraf ging

De Nederlandse samenleving was tot midden jaren zestig sterk verzuimd. Confessionele - in het bijzonder katholieke-groeperingen speelden een grote rol in wat wij nu het maatschappelijk middenveld noemen.

De overheid werd met de uitbouw van de verzorgingstaat medeverantwoordelijk voor beleid dat op een ander niveau ontwikkeld en uitgevoerd werd. Het maatschappelijk middenveld kreeg via haar lobby-circuits meer dan evenredige invloed op de Haagse besluitvorming. In de Katholieke Volks Partij (KVP) hadden vertegenwoordigers uit de het middenveld altijd al aanspraak gemaakt op kwaliteitszetels, maar nu nam hun invloed op andere partijen en de bureaucratie door uitbouw van de verzorgingsstaat vanzelf toe. De souveriniteit in eigen kring van de anti-revolutionairen en het subsidiariteits-beginsel bij de katholieken evolueerden tot ongeremde christen-democratische machtshonger voor het hele overheidsapparaat.

Ons land is verworden tot een semi-corporatistische staat. Delegatie van overheidsbevoegdheden aan het maatschappelijk middenveld kan weliswaar efficiënt zijn (alhoewel de verkokering van het middenveld waarschijnlijk de grootste veroorzaker van het mislukken van bezuinigingen is; het middenveld lobbiede bij kamer en kabinet en werd bovendien vaak zelf ook nog officieel om advies gevraagd hoe te bezuinigen. Een organisatie vragen of, en zo ja hoe, ze geld in wil leveren, is de beste manier om daar niets van terecht te laten komen.)

En zeker, de door coöptatie bevolkte stichtingsbesturen (waar discriminatie onder de noemer "christelijke levensbeschouwing" nog ongegeneerd plaatsvindt) garanderen enige culturele verscheidenheid. Wat nog geen argument is om ze met publieke taken te belasten. De JOVD is voor een efficiënte, terugtrekkende overheid, maar vindt dat terugtrek van de overheid nooit terugtrek van de democratie mag betekenen.

De JOVD geeft eerste voorkeur aan (gedecentraliseerde) overheidsorganen, daarna aan publiekrechtelijke organisaties en slechts bij uitzondering aan (gedemocratiseerde) privaatrechtelijke organisaties uit het maatschappelijk middenveld.

Liberalisme heeft als levenshouding een stevig fundament binnen de Nederlandse samenleving. De CDA-samenleving sluipt als een dief in de nacht de democratie tegemoet. De wil van de kiezer - wat moge blijken uit een stem op PvdA, D66, VVD of Groen Links - is bij de inrichting van ons land kennelijk van geen belang meer geworden. Een paternalistisch opererende overheid past niet in het tijdperk van rijping en individualisering van de samenleving. Daarom moet het maatschappelijk middenveld aangepakt worden. Hard aangepakt worden. Het gaat immers om de wil van de kiezer. Het hart van de democratie.

HERVORMING MIDDENVELD

Liberalen gaan er vanuit dat "de markt" het beste ordeningsmechanisme is. In de markteconomie worden de wensen van de consumenten gerespecteerd. Er moeten zwaarwegende redenen zijn de markt geen voorrang te verlenen.

Er zijn parallellen met de bestuurlijke organisatie te trekken. Zodra beslissingsmacht over publieke taken bij een particuliere instelling komt te liggen, beheerst niet de voorkeur van de consument (de kiezer/ de burger) het aanbod, maar de instelling, casu quo haar levensbeschouwelijke inslag.

De dominantie van het CDA in veel (met publieke taken belaste) organisaties genereert een maatschappelijke orde waar nooit voor gekozen is.

De vijandige houding van de christen-"democraten" tegen de met de technologische modernisering samenhangende levensbeschouwelijke ontwikkelingen vindt geen steun in de houding van de kiezer.

Immers, is er via omroepverkiezingen ooit aan kijkers gevraagd het verouderde - met belastinggeld in stand gehouden-omroepbestel overeind te houden?

Beschikken op christelijke grondslag bestuurd ziekenhuizen/verzorgingshuizen/bejaardenoorden op aandrang van de patiënt of uit naam van een (niet voor iedereen geldend) geloof over leven en dood?

Is het aannemelijk dat in een seculariserende samenleving miljoenen ouders hun kinderen uit geloofsovertuiging naar het - naast het openbare onderwijs bestaande en dus kostbare-bijzonder onderwijs sturen?

Het merendeel van de werknemers en werkgevers voelt zich niet vertegenwoordigd door, en is dus geen lid van, het georganiseerde bedrijfsleven. Aan datzelfde georganiseerde bedrijfsleven is de regering wel verplicht advies te vragen over haar voornemens op sociaal-economisch terrein (Sociaal Economische Raad (SER), Sociale Verzekeringsraad (SVR) e.d.) Hierbij gaat de overheid dus voorbij aan de meerderheid van de stemmen. Hoe democratisch!

Wat wij willen zeggen is dit: de democratie moet weer kansen krijgen. De christen-democratische tirannieke minderheid moet de grenzen van de democratie leren kennen. Een vloedgolf van machtsdenken bedreigt burger en overheid. Ook de democratie heeft recht op haar eigen deltaplan. De JOVD pleit nog altijd onverkort voor vergaande staatsrechtelijke- en bestuurlijke hervormingen en voegt daar nu een nieuw aandachtspunt aan toe: het de democratie bedreigende maatschappelijk middenveld.

Het primaat is niet altijd aan de overheid, noch aan de markt en nimmer aan het maatschappelijk middenveld. Niet alle taken kunnen worden overgelaten aan de markt, soms is overheidsingrijpen geboden. Wij noemen dat een verantwoordelijke overheid. Een verantwoordelijke overheid stelt zichzelf- zonodig gedwongen-aansprakelijk voor publieke taken. Gekozen openbare organen nemen de besluiten die door een (gecontroleerde) overheidsorganisatie worden uitgevoerd. De CDA-samenleving heeft daar niets te zoeken.

Voor efficiëntie en verkleining van de afstand tussen bestuur en burger kan het nodig zijn te decentraliseren. Een verantwoordelijke overheid doet dat, zij het met inachtneming van democratische waarborgen. Afstoting van taken naar het maatschappelijk middenveld kan slechts voorzover een dergelijke organisatie uitdrukkelijk rekening houdt met voorkeuren en ruimte laat voor democratische procedures en controle. Gezien het huidige functioneren en gedachtengoed van CDA-verbante organisaties betekent dat de facto de doodklap voor een aanzienlijk gedeelte van het maatschappelijk middenveld. Dat is dan een meevaller, voor de democratie en ons liberalen.

ACTIEPUNTEN

"Larmoyant links" betitelde NRC-columnist Hubert Smeets de houding van niet-confessionelen ten opzichte van de ongeremde machtsuitoefening van het CDA.

Het zij nog maar eens gezegd; het CDA regeert niet alleen bij de gratie Gods, maar vooraleerst bij de gratie van socialisten en liberalen. De bereidheid van PvdA, VVD en D66 om een vuist te maken tegen de CDA-samenleving begint bij vorming van een kabinet zonder het CDA.

De verkiezingscampagne van 1989 stemt ons JOVD-ers niet vrolijk. Gedreven door socialistenhaat en ongefundeerde vrees voor het PvdA-kassabeheer (we memoreren het kabinet Van Agt-Wiegel als kampioen van het "regeren is vooruitschuiven"-beleid) sluit de VVD als gevangene van haar eigen electoraat samenwerking met de PvdA (en D66), en daarmee regeringsverantwoordelijkheid krampachtig uit. Maar ook D66 vindt haar eigen profilering belangrijker dan een gezamenlijke oppositie.

Die houding moet verdwijnen in de komende periode - anders is ieder pleidooi tegen het maatschappelijk middenveld, voor de democratie en een rood-blaue samenwerking bij voorbaat zinloos. De JOVD heeft daartoe het kleinschalige sfeerverbeterende middel van het Des Indes- beraad beschikbaar.

Belangrijker is het dat de consequentie van de CDA-samenleving met elan onder mensen gebracht wordt. Te weinig beseft de kiezer dat het CDA aantasting van vrijheid voorstaat. Een stem op het CDA is een stem tégen de democratie, tégen veel liberale verworvenheden in de persoonlijke levenssfeer en voor ongeclausuleerde machtsuitoefening.

De christen-democratie wordt onvoldoende geassocieerd met haar eigen gedachtengoed. Te weinig wordt begrepen dat de zorgzame samenleving die het CDA voorstaat, niet veel meer is dan een poging het christen-democratisch machtsbastion en Nederland terug naar de duistere tijden van paternalisme en corporatisme te devolueren.

De JOVD wil de fundamenteën onder de CDA-staat weghalen. Door visie en heldere politiek, maar vooral door concrete voorstellen. Grofweg komt dat neer op vergaande democratisering van het maatschappelijk middenveld. Een bevordering van het besef in liberale kring dat collaboratie met het CDA niet tot verzwakking maar tot uitbouw van de conservatief-christelijke geseling leidt.

Als eerste aanzet voor het democratiseren van het middenveld suggereren wij ondermeer:

-STICHTINGSVORM

Veel organisaties in het middenveld bezitten de stichtingsvorm. Deze vorm is bij uitstek geschikt voor het uitsluiten van elke vorm van inspraak en invloed van andersdenkenden. Stichtingsbesturen worden door coöptatie samengesteld - en daarmee effectief ontoegankelijk gemaakt. Daarom moeten alle organen in het middenveld die - al dan niet met overheidssubsidie - overheidstaken vervullen, de verenigingsvorm hebben, en moet hun bestuur via periodieke verkiezingen gekozen worden. Organen die dit weigeren moet hun subsidie en/ of hun overheidstaak ontnomen worden.

-GRONDSLAG SCHOLEN

Onderwijs vormt het terrein waarop de invloed van het middenveld het duidelijkst zichtbaar is. Tweederde van alle scholen in Nederland is bijzonder; de rest is openbaar.

Veel bijzondere scholen zijn tot stand gekomen in de eerste decennia na de beslechting van de schoolstrijd. In die tijd vond de stichting plaats vanuit een behoefte aan afnemerskant; de maatschappij was sterk verzuild en ouders lieten hun kinderen het liefst naar een school van de desbetreffende zuil gaan.

Na het ontstaan en de groei van het bijzonder onderwijs trad in Nederland een grootscheepse ontzuiling op. Veel meer dan de helft van de Nederlandse bevolking is onkerkelijk. Desalniettemin is er nog geen bijzondere school opgeheven.

Officieel kunnen organen of ouders nog steeds bijzondere scholen oprichten, maar de procedures hiervoor zijn zo ingewikkeld en langdurig dat nauwelijks meer van een reële optie gesproken kan worden.

Toch kan het bijzonder onderwijs zich in een zekere populariteit verheugen. Hierbij speelt niet zozeer de grondslag een rol, maar veel meer het feit dat bijzondere scholen de naam hebben "beter" te zijn. Kennelijk leiden de bemoeiingen van de gemeenteraad en van een omvangrijk aantal gemeentelijke onderwijs-ambtenaren niet tot een verhoging van de kwaliteit van het onderwijs.

Het samengaan van de relatieve populariteit van het bijzonder onderwijs en de ontkerking doet vermoeden dat ouders de voorkeur geven aan bijzonder onderwijs, en daarbij de grondslag voor lief nemen. Maar waarom zou op staatskosten een grondslag in stand worden gehouden, waaraan alleen behoefte bestaat bij de aanbieders? De vrijheid van onderwijs is ingevoerd met het oog op de afnemers en niet op de aanbieders van bijzonder onderwijs.

De enige mogelijkheid om momenteel een bijzondere school op andere grondslag te krijgen is het stichten van een nieuwe school. Dat is niet momenteel niet alleen de facto vrijwel onmogelijk, maar het is eveneens een onbetaalbare oplossing.

Daarom stellen wij wat anders voor: de ouders bepalen de grondslag. Elke school krijgt een neutrale grondslag tenzij een (gekwaliceerde) meerderheid van de ouders een andere grondslag wenst. Voor deze grondslag worden een keer in de vijf jaar verkiezingen gehouden. Kiezen de ouders voor een andere grondslag, dan worden na een jaar opnieuw verkiezingen gehouden. Spreken de ouders zich dan opnieuw voor die andere grondslag uit, dan wordt de grondslag gewijzigd. Tegelijk met de grondslag kiezen de ouders een schoolbestuur.

Scholen op neutrale grondslag kiezen ook hun eigen schoolbestuur. De bemoeienis van de gemeenteraad leidt nogal eens tot beslissingen die tegen de wil van de ouders ingaan. (De Barlaeus-affaire). De gemeenteraad krijgt alleen, met gekwalificeerde meerderheid, een veto achteraf.

-MIDDENVELD:ADVIES òf BESTUUR

Veel koepelorganisaties in het middenveld bezitten momenteel zowel uitvoeringsbevoegdheden als adviestaken. Denk onder meer aan de Vereniging van Nederlandse Ziekenfondsen. Wij vinden dat het adviseren en het uitvoeren, in het kader van de elders wel doorgevoerde scheiding der machten, moet worden losgekoppeld.

-BEVORDEREN ROOD-BLAUWE SAMENWERKING, FUSIE VVD-D66

In 1966 werd D66 opgericht, met als doel "opblazen van het bestel". Bij die oprichting speelden ook VVD-ers een belangrijke rol.

Sinds die tijd hebben VVD en D66 voortdurend aan verschillende zijden van de regeringstafel gezeten. Mede daardoor werd er onderling hevig gepolariseerd. De VVD zag D66 als een grote electorale concurrent, D66 twijfelde over het liberale gehalte van de VVD.

In het begin legde D66 de nadruk op het pragmatische, later werd er steeds meer nadruk gelegd op het liberale, c.q. vrijzinnig-democratische karakter van de partij. De Jonge Democraten noemen zich zelfs een vrijzinnig-democratische jongeren organisatie. Inmiddels lijkt het politieke spectrum voor wat betreft de liberalen sterk op de situatie in het interbellum. Toen Liberale Staats Partij en Vrijzinnig Democratische Bond, nu VVD en D66.

De VVD ziet zich zelf nog steeds als een natuurlijke partner van het CDA. Maar twee kabinetten Lubbers leverden veertien zetels verlies op. Kennelijk sprak de positiebepaling van de VVD de kiezer onvoldoende aan.

Voor het eerst in de geschiedenis van D66 zitten de beide liberale partijen aan dezelfde zijde van de regeringstafel. De gelegenheid om de historische vergissing, de liberale diasporate herstellen. Het wordt tijd voor een nieuwe liberale partij. In het midden wel te verstaan.

Voor het zover kan zijn, zal in de komende regeerperiode eerst gezamenlijk oppositie gevoerd moeten worden.

De essentie van een democratie is niet dat elke partij een keer in de regering kan komen, maar dat elke partij een keer in de oppositie terecht komt. Na 70 jaar confessionelen in de regering wordt dit laatste een keer tijd. Het middenveld aanpakken met het CDA in de regering, is als het laten passen van een poes op een kanarie.

-POLITIEKE BENOEMINGEN EN PARTIJLIDMAATSCHAP

Zolang niet voor alle openbare ambten verkiezingen worden gehouden, moeten alle politieke stromingen evenredig vertegenwoordigd worden. Voorkomen moet worden, dat bepaalde partijen oververtegenwoordigd raken. De overheid is niet van het CDA, noch van PvdA, VVD of D66. De overheid is er voor ons allen. Om dit bereiken, en om te voorkomen dat voortdurend politieke benoemingen plaatsvinden, dient in hogere overheidsfuncties het partijlidmaatschap van personen bekend gemaakt te worden.

-MIDDENVELD GEEN VOORKEURSPOSITIE BIJ ADVIEZEN

De plicht van de regering om advies te vragen over het door haar voorgenomen beleid aan specifieke maatschappelijke organisaties in het ondemocratische middenveld, zoals werkgevers- en werknemersorganisaties in de SER en SVR, geeft de adviezen van deze groepen een oneerlijke voorsprong ten opzichte van andere maatschappelijke groeperingen. Waarom vraagt de regering over een Nationaal Milieubeleidsplan wel advies aan werkgevers en werknemers en niet aan de gezamenlijke milieuorganisaties?

De JOVD vindt dat de regering alle maatschappelijke groeperingen gelijk moet behandelen. De specifieke verplichte adviestaken van een aantal adviserende en uitvoerende organisaties met publieke taken (SER, SVR e.d.) moeten afgeschaft worden.

In de Staatscourant kan de regering aan alle maatschappelijk organisaties kenbaar maken over welk voorgenomen beleid zij graag adviezen. Elke organisatie kan dan zelf beslissen of zij een dergelijk advies wenst te geven. Elk advies kan op zijn eigen merites bezien worden, waarbij gekeken moet worden of er sprake is van daadwerkelijke vertegenwoordiging van de bevolking bij de opstellers van de adviezen.

=====